

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-53](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-53)

УДК 330.342

Вікторія ГУРОЧКІНА

Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0001-8869-0189>

Ганна КАЛАЧ

Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0002-6031-0591>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ КРАЇНИ

Економічна безпека соціального капіталу країни виступає як основа стійкості суспільства і впливає на різні аспекти життя і розвитку країни. Соціальний капітал формується на основі спільних мереж взаємодії суспільства, довіри, співпраці, партнерстві та сталих відносинах між громадянами, громадськими організаціями та урядом. Авторами статті представлено сутність економічної безпеки соціального капіталу та її відмінні особливості від соціальної безпеки в системі соціально-економічному розвитку країни. Представлено трактування поняття «інфініції соціального капіталу», як нескінченного інноваційного потоку розвитку та розширення соціального капіталу в суспільстві. Охарактеризовано, що інфініція соціального капіталу базується на зростанні соціального капіталу та підтримується і розвивається через соціальні взаємодії, співпрацю та довіру між громадянами та групами. У статті розкрито умови формування системи економічної безпеки соціального капіталу, яка є основою державної економічної стратегії, що спрямована на ефективність та розширення соціальних відносин й мереж у формуванні економічної стійкості та розвитку, на досягнення стабільності та добробуту суспільства. Визначено засади науково-методичного підходу до вимірювання економічної безпеки соціального капіталу країни та окреслено комплекс індикаторів, які характеризують економічну стійкість суспільства.

Ключові слова: економічна безпека, соціальний капітал, інфініція, управління, людські ресурси, довіра, соціально-економічний розвиток, добробут, людиноорієнтований підхід управління, суспільство.

Viktoriia HUROCHKINA, Hanna KALACH

State Tax University

ECONOMIC SECURITY OF SOCIAL CAPITAL OF THE COUNTRY

The economic security of the country's social capital acts as the basis of society's stability and affects various aspects of the country's life and development. Social capital is formed on the basis of common networks of social interaction, trust, cooperation, partnership and stable relations between citizens, public organizations and the government. The authors of the article present the essence of economic security of social capital and its distinctive features from social security in the system of socio-economic development of the country. The interpretation of the concept of "infinite of social capital" as an endless innovative flow of development and expansion of social capital in society is presented. It is characterized that the definition of social capital is based on the growth of social capital and is maintained and developed through social interactions, cooperation and trust between citizens and groups. The article discloses the conditions for the formation of the system of economic security of social capital, which is the basis of the state economic strategy aimed at the effectiveness and expansion of social relations and networks in the formation of economic stability and development, to achieve stability and welfare of society.

The principles of the scientific and methodical approach to measuring the economic security of the country's social capital are determined and a set of indicators characterizing the economic stability of society is outlined. It was determined that a distinctive feature of the economic security of social capital from social security in the system of socio-economic development of the country is the focus on the use of social relations and networks to support economic stability and development, while social security is aimed at ensuring minimum social standards and protecting citizens from risks, related to loss of income and social needs. Both concepts are important for the functioning of society, and they can interact with each other, affecting the well-being and sustainability of society.

Key words: economic security, social capital, infinity, management, human resources, trust, socio-economic development, well-being, people-oriented management approach, society.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Економічна безпека соціального капіталу країни є важливим аспектом розвитку та стійкості суспільства. Соціальний капітал включає в себе мережі, взаємодію та відносини між людьми, які сприяють спільним цілям і підтримують соціальний розвиток. Оцінювання економічної безпеки соціального капіталу може бути складним завданням, але існують наукові підходи та методології, які можуть бути використані для цього.

Аналіз досліджень та публікацій

За останнє десятиріччя проблемам розвитку та розширення соціального капіталу приділяється достатньо уваги, як зарубіжних науковців так і дослідників української наукової спільноти. Засновниками та продовжувачами класичної концепції соціального капіталу є видатні економісти: Бурдьє П., Патнем Р, Коулман Дж, Фукуяма Ф., Беккер Г, які внесли особливий вклад в розвиток концепції. Послідовниками концепції стали українські науковці, такі як: Грицасенко М., Грішнова О., Колот А., Новікова О. Ф. [6, 7], Нагорічна О., Мазур Г., Руда Т., Стежко Н.В. [1], Шаповалова Т., Шпикуляк О., які розвивають і

посилюють наукові дослідження у напрямку розвитку соціального капіталу. Сучасні особливості соціальних зв'язків та процесів міграції Чай К. Л., Уеланд К. та Фірі Т. виділяють гендерні особливості до стійкості у жінок-іммігрантів, які активно використовують об'єднуючий соціальний капітал – головним чином через сімейні, етнічні та релігійні мережі – як ресурс «виживання» на початковому етапі поселення [8], гендерні варіації зв'язку пов'язують Семаделлі Х., Канан К., Пейтун Х., Сая М., Канан М., Сібі А. М. щодо оцінки здоров'я та вплив на розвиток соціального капіталу, водночас із соціальною підтримкою та економічною безпекою [9]. Отже, як ми бачимо концепція соціального капіталу та забезпечення економічної безпеки за умов кризових явищ актуальна сьогодні, особливо коли українське суспільство переживає безпрецедентне вторгнення російських військ на незалежну територію України, порушивши при цьому норми міжнародних ініціатив для врегулювання конфлікту на сході України (з 2014 р.), такі як Мінські домовленості.

Формулювання цілей статті

Мета статті - визначити сутність економічної безпеки соціального капіталу та її відмінні особливості від соціальної безпеки в системі соціально-економічному розвитку країни. Систематизація теоретичних основ соціального капіталу в контексті забезпечення та захисту економічних прав та інтересів суспільства для досягнення соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу

Зміна характеру та цільові направлення суспільства, переорієнтація цінностей системи та критеріїв взаємовідносин різних рівнів несуть багатовекторність соціально-економічного розвитку, змінюючи якість та параметри життя. Всі соціально-економічні складові об'єднуються в суспільне поняття – соціальний капітал.

Соціальний капітал формується й збагачується в органічному взаємозв'язку об'єктивного й суб'єктивного факторів. З одного боку, він є продуктом суспільного розвитку й ураховує багато специфічних особливостей певної країни і суспільства, а з іншого – дієвий, творчий суб'єкт суспільства в цілому й конкретної людської індивідуальності зокрема [1]. Соціальний капітал є потенційним ресурсом мережевої соціальної взаємодії, який відтворюється та накопичується колективом [3]. Соціальний капітал – це концепт, який визначається різними способами в залежності від контексту та досліджень. Проте загальна ідея полягає в тому, що соціальний капітал відображає важливі відносини, мережі, довіру та ресурси, які існують в суспільстві і сприяють спільній діяльності, співпраці та взаємодопомозі. Він є сумою соціальних ресурсів, які люди і групи можуть використовувати для досягнення спільних цілей і розв'язання проблем.

Соціальний капітал, концепція досить нова, але є ключовим драйвером соціально-економічної політики держави. Починаючи з економічної історії становлення нашої країни: масштабні процеси приватизації, дерегулювання виробництва, відмови держави від прямої участі у виробництві й широкого стимулювання приватної підприємницької ініціативи й конкуренції, все це дало поштовх для інноваційного розвитку, це стало можливим завдяки розвиненій ринковій економіці, коли створена нею потужна інфраструктура у вигляді ринкових факторів виробництва забезпечує безперебійну роботу механізмів попиту і пропозиції, коли держава охороняє права власності, включаючи право на інтелектуальну власність, проводить раціональну податкову й стимулюючу бізнес-політику для розширення соціального капіталу. Тобто ефективна економічна політика націлена на забезпечення високого рівня життя населення, коли люди не думають, як дожити до зарплати, і надійно застраховані у своїй професійній та творчій діяльності. Такі умови створюють внутрішню мотивацію до прогресу суспільного розвитку. Соціальний капітал, як потенціал конвергенції людських ресурсів та соціальної взаємодії, має низку економічних чинників впливу для розвитку та розширення. Структура і зміст соціального капіталу обумовлені особливостями економічних відносин, а рівень його розвитку й реалізація детерміновані ступенем і темпами прогресивних змін у продуктивних силах суспільства, виражених певними відносинами конкретної країни. Такі особливості супроводжуються певним пулом ризиків у нестабільному середовищі, тому наряду розширення та розвитку соціального капіталу потрібно говорити про системний підхід в управлінні безпекою.

Соціальна безпека як складова частина національної безпеки являє собою формування та досягнення стану захищеності від загроз соціальним інтересам. Від національних інтересів відокремлюються соціальні інтереси, а від загроз національній безпеці – загрози соціальній та іншим сферам, які (загрози) перешкоджають реалізації соціальних інтересів. Відповідно до цього повинно формулюватися загальне визначення соціальної безпеки. Соціальна безпека – це стан захищеності соціальних інтересів особи, суспільства, держави від впливу на них соціальних загроз [7, с. 20]. Слід зазначити, що соціальна безпека акцентує увагу тільки на системі захисту від соціальних ризиків, і не супроводжується захист економічних інтересів суспільства. Вони можуть розглядатись тільки опосередковано у майбутньому.

На нашу думку, економічна безпека соціального капіталу – це концепція, яка характеризує роль соціальних відносин і мереж у формуванні економічної стійкості та розвитку суспільства, включає рівень довіри, взаємодію, співпрацю і відносини між громадянами, організаціями та інституціями, які сприяють спільним цілям і підтримують соціальний розвиток. Метою розбудови системи економічної безпеки соціального капіталу є забезпечення такого рівня розширення соціального капіталу, який сприяє

ефективному функціонуванню економіки, підвищенню ефективності співпраці та підтримання розвитку бізнесу та суспільства.

На відміну, соціальна безпека – є концепцією, яка відображає заходи та політики, спрямовані на забезпечення мінімальних життєвих стандартів, благополуччя та безпеки громадян у суспільстві. Метою розбудови системи соціального захисту та забезпечення є упередження ризиків у суспільстві, які можуть виникнути внаслідок втрати доходу, безробіття, хвороби, інвалідності тощо. Сферою застосування системи соціального захисту та забезпечення є соціальні програми, які забезпечують доступ до основних послуг, таких як медичне обслуговування, освіта, житло, а також соціальні виплати, пенсії, страхування тощо.

Отже, відмінною особливістю економічної безпеки соціального капіталу від соціальної безпеки в системі соціально-економічного розвитку країни є зосередження на використанні соціальних відносин і мереж для підтримки економічної стійкості та розвитку, тоді як соціальна безпека спрямована на забезпечення мінімальних соціальних стандартів та захисту громадян від ризиків, пов'язаних з втратою доходу та соціальними потребами. Обидві концепції важливі для функціонування суспільства, і вони можуть взаємодіяти між собою, впливаючи на добробут та стійкість суспільства.

Рис. 1. Цільовий напрям забезпечення економічних інтересів суспільства

Джерело: авторська розробка

За останнє десятиліття Україна мала пріоритетні переваги на світовому ринку виробництва та експорті сільськогосподарських продуктів (таких як зерно, соняшникова олія, сільськогосподарська сировина), сталі та металопродукції, включаючи чорний і кольоровий метал, аграрну техніку та добрива, пластмаси та хімічні сполуки. Значна частина населення має дохід за рахунок сільського господарства та IT-галузі. Україна стала важливим центром для інформаційних технологій та програмної розробки. Багато українських IT-компаній надають послуги розробки програмного забезпечення та IT-консалтингу для клієнтів по всьому світу. Проте варто зауважити, що ситуація на світовому ринку змінюється, особливо в період російсько-української війни, що завдає значного удару економічній безпеці країни, включаючи політичні події, економічні зміни, міграційні процеси, технологічні та геополітичні чинники. Україна, на жаль, входить до числа країн, економіка яких значно постраждала через російсько-українську війну, яка триває, крім того, завжди існувала залежність від імпорту (сировини, матеріалів та енергоносіїв як основного джерела енергії) та від експорту як основного джерела національного доходу.

Рівень економічної безпеки соціального капіталу визначається комплексом економічних та соціальних чинників, які впливають на рівень розширення соціальних відносин і мереж у формуванні економічної стійкості та розвитку суспільства, стабільність та добробут суспільства. Рівень економічної безпеки соціального капіталу вказує на те, наскільки суспільство може ефективно функціонувати, взаємодіяти та забезпечити благополуччя своїх громадян у відповідних стійких соціально-економічних мережах. Приклад основних чинників, які визначають межі економічної безпеки соціального капіталу: економічна стійкість соціальних мереж та зв'язків, посилення або втрата довіри до керівників через скорочення робочих місць і зниження доходів при зменшенні преміального фонду заробітної плати тощо.

Економічна безпека соціального капіталу полягає у забезпеченні економічних інтересів суспільства при взаємодії та спільній реалізації прогресивних ідей, створюючи цінність для досягнення економічних вигід, долаючи соціальну диференціацію й нерівність, посилюючи довіру до державних інститутів, які забезпечують правопорядок, дотримання прав власності та захисту інвестицій.

Система економічної безпеки соціального капіталу спрямована на забезпечення стабільності та стійкості суспільства та має такі індикатори виміру:

1. Довіра та співпраця, що виникає між громадянами, інституціями і підприємствами, сприяє підвищенню ефективності та розвитку бізнесу, що посилює економічну безпеку підприємств.
2. Соціальна кооперація між різними суспільними групами сприяє розвитку спільних ініціатив для розвитку громад, включає спільне вирішення проблем, таких як безробіття або відсутність доступу до освіти та охорони здоров'я.

3. Врегулювання конфліктів, цей механізм допомагає уникнути суспільних конфліктів та криз, шляхом діалогу та спільних рішень.
4. Інновації та розвиток, за умови ефективного розширення соціального капіталу суспільство може створювати сприятливі умови для розвитку нових ідей, інновацій та підприємництва, що в свою чергу сприяє економічній безпеці через зростання конкурентоспроможності.
5. Політична стабільність, яка підтримується через активність суспільства у політичному процесі та підтримці демократичних інституцій.
6. Економічна рівність, яка сприяє доступу до ресурсів і можливостей для всіх членів суспільства.

Важливо враховувати, що підвищення економічної безпеки через розвиток соціального капіталу є довгостроковим завданням, яке потребує інвестицій у розвиток громадських організацій, освіти, сприяння діалогу та інші заходи, що сприятиме у майбутньому забезпеченню стійкості та процвітання суспільства.

Нескінченний інноваційний потік розвитку та розширення соціального капіталу в суспільстві заснований на інфініції соціального капіталу. Інфініція соціального капіталу базується на зростанні соціального капіталу та підтримується і розвивається через соціальні взаємодії, співпрацю та довіру між громадянами та групами.

Інфініція соціального капіталу є важливою для розбудови системи економічної безпеки країни, оскільки дозволяє досягти :

- стійкість у продуктивних соціальних відносинах у суспільстві;
- зміцнення співпраці та взаємопідтримки між громадянами, організаціями і владними структурами;
- може сприяти привабливості країни для інвестицій та бізнесу;
- зменшити ризики, пов'язані з економічною та політичною нестабільністю, оскільки сприяє дієвій реакції на кризові ситуації та розробці спільних стратегій;
- забезпечення ефективного розподілу та використанню важливих ресурсів.

Тому, на нашу думку, інфініція соціального капіталу підтримує економічну безпеку країни, сприяючи становленню сталого суспільства, що сприятливе для розвитку економіки. Важливою складовою політики країни надалі розвивати та зміцнювати соціальний капітал через сприятливі соціальні взаємодії, що спрямовані на посилення довіри один до одного, до громади, до органів влади.

Науково-методичний підхід до оцінювання економічної безпеки соціального капіталу полягає у комплексі завдань щодо:

- вимірювання соціального капіталу: розробка і використання інструментів та показників для вимірювання соціального капіталу (експертне опитування, аналіз соціальних мереж, виявлення рівня довіри між громадянами, взаємодії в організаціях тощо);
- аналіз впливу ризиків (аналіз взаємозв'язків між рівнем соціального капіталу та такими факторами, як економічний розвиток, стабільність, інновації тощо);
- порівняння рівня соціального капіталу та економічної безпеки в країні з аналогічними показниками інших країн може надати корисну інформацію для оцінки поточного стану безпеки;
- розробка стратегій та політик для підвищення рівня соціального капіталу в країні та покращення економічної безпеки, що включає заходи для зміцнення громадянського суспільства, підтримки громадських ініціатив, поліпшення освіти та комунікацій;
- превентивний моніторинг та оцінка рівня соціального капіталу та економічної безпеки для виявлення тенденцій та вчасного реагування на можливі загрози.

Методологія оцінювання економічної безпеки соціального капіталу може варіюватися в залежності від конкретних умов та цілей дослідження. Важливо враховувати культурні, історичні та інші контекстуальні фактори, які впливають на соціальний капітал країни. Також важливо залучати експертів і стейкхолдерів для отримання більш об'єктивних результатів.

Економічна безпека соціального капіталу і соціальна безпека – це два різні поняття, які відображають різні аспекти суспільного та економічного функціонування. Економічна безпека соціального капіталу відрізняється від соціальної безпеки акцентом на використанні соціальних відносин і мереж для підтримки економічної стійкості та розвитку, тоді як соціальна безпека спрямована на забезпечення мінімальних соціальних стандартів та захисту суспільства. Обидві концепції важливі для функціонування суспільства і доповнюють одна одну, впливаючи на добробут та стійкість суспільства.

Наступним кроком, хочемо висвітлити важливість людиноорієнтованого підходу до управління системою економічної безпеки країни, оскільки саме він виділяє людину як центр прийняття управлінських рішень та управління життєвими інтересами (гуманітарний або соціальний підхід в управлінні). Він акцентує увагу на гармонійному співвідношенні між технічними та організаційними аспектами безпеки та факторами, пов'язаними з людьми. Цей підхід визнає, що безпекові системи і стратегії мають враховувати потреби, можливості та психосоціальні аспекти людей, які працюють або користуються цією системою. Основними принципами людиноорієнтованого підходу до управління системою економічної безпеки є:

- аналіз ризиків та потреб суспільства, включає аналіз можливих загроз для здоров'я та безпеки суспільства, а також їхні психосоціальні потреби;

- соціальна взаємодія та співпраця, що характеризує наявність комунікаційних механізмів, які дозволяють ефективно спілкуватися, навчати, співпрацювати та обмінюватися досвідом;
- тренінг та навчання, існування можливостей для розвитку персоналу та в цілому суспільства щодо необхідних знань і навичок, включаючи реагування на екстрені ситуації;
- дотримання прав та прозорість, що включає аналіз реалізації можливостей, рівень прозорості функціонування та легітимність системи збору даних;
- наявність та рівень надання психологічної підтримки, ресурсів для управління стресом та психосоціальними аспектами безпеки;
- залучення громадськості, шляхом врахування думок при прийнятті рішень з питань безпеки;
- сприяння культурі безпеки та її популяризація (створення середовища, в якому безпека вважається важливою цінністю і в якому люди відчувають відповідальність за власну та колективну безпеку).

Людиноорієнтований підхід до управління системою економічної безпеки допомагає покращити ефективність та прийняття управлінських рішень щодо формування та реалізації системи економічної безпеки, а також посилити соціальний капітал за рахунок сучасних технологій, що забезпечує безпеку та сприяє забезпеченню економічних інтересів. Принципи концепції соціального капіталу та захисту економічних інтересів актуалізують стратегії відновлення українського суспільства, на основі довірливих взаємодій і співпраці, де визначені задачі, методи і правила кожного партнера у реалізації планів. Соціальний капітал розширюється за рахунок прогресивних технологій та можливостей, але фундамент безпеки є людиноцентричним, він базується на захисті економічних інтересів особистості, колективу, суспільства та охоплює сферу взаємодії «людина-бізнес-держава».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Розвиток соціального капіталу та формування системи його економічної безпеки є основою державної економічної стратегії, яка спрямована на ефективність та розширення соціальних відносин й мереж у формуванні економічної стійкості та розвитку, стабільності та добробуту суспільства. Рівень економічної безпеки соціального капіталу країни визначається комплексом індикаторів, такими як рівень довіри між громадянами, ефективність взаємодії між різними групами населення та співпрацею між громадянами, організаціями і державними інституціями, що в цілому сприяє економічній стійкості через захист економічних інтересів.

Література

1. Стежко Н. Роль соціального капіталу в забезпеченні інноваційного розвитку. Економіка. Схід (аналітично інформаційний журнал), № 1 (101). 2010 р. С. 47-51.
<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/21998/10-Stezhko.pdf>
2. Грішнова О. А. Соціальний капітал як результат і чинник сталого людського розвитку / зб. доп. міжн. наук.- практ. конф. / Ін-т економіки пром-ті НАН України ; Редкол.: О. Ф. Новікова (відп. ред.) та ін. 2009. - С. 49-57.
3. Гурочкіна В. В., Рябініна Н. О. Інклюзивний розвиток національної економіки у вимірах соціального капіталу. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 5. С. 266–271. DOI <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-286-5-48>
4. Калач Г. М. Оцінка складових індексу інклюзивного розвитку України / Г. М. Калач, Р. Ю. Винник // Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. - 2020. - Вип. 6. - С. 77-87. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2020_6_9
5. Махортов Ю. О., Гурочкіна В. В. Стратегічні напрями інклюзивного розвитку України. Науково-практичний журнал «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку». 2018. № 17. С. 35–44. URL: <https://doi.org/10.33813/2224-1213.17.2018.04> <https://www.nonproblem.net/journals/>
6. Новікова О. Ф., Сидорчук О. Г., Панькова О. В. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія // Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ. – 2018.
7. Гнибіденко І. Ф., Колот А. М., Новікова О. Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія. – 2006.
8. Chai, C. L., Ueland, K., & Phiri, T. (2018). The use of human capital and limitations of social capital in advancing economic security among immigrant women living in Central Alberta, Canada. *Social Sciences*, 7(11). <https://doi.org/10.3390/socsci7110220>
9. Chemaitelly, H., Kanaan, C., Beydoun, H., Chaaya, M., Kanaan, M., & Sibai, A. M. (2013). The role of gender in the association of social capital, social support, and economic security with self-rated health among older adults in deprived communities in Beirut. *Quality of Life Research*, 22(6), 1371–1379. <https://doi.org/10.1007/s11136-012-0273-9>

References

1. Stezhko N. [The role of social capital in ensuring innovative development]. Rol sotsialnoho kapitalu v zabezpechenni innovatsiinoho rozvytku. *Ekonomika. Skhid (analytychno informatsiinyi zhurnal)*, № 1 (101). 2010 r. S. 47-51. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/21998/10-Stezhko.pdf>
2. Hrishnova O. A. [Social capital as a result and factor of sustainable human development]. *Sotsialnyi kapital yak rezultat i chynnyk staloho liudskoho rozvytku / zb. dop. mizhn. nauk.- prakt. konf. / In-t ekonomiky prom-ti NAN Ukrainy ; Redkol.: O. F. Novikova (vidp. red.) ta in.* 2009. - S. 49-57.
3. Hurochkina V. V., Riabinina N. O. [Inclusive development of the national economy in terms of social capital.]. *Inklyuzivnyi rozvytok natsionalnoi ekonomiky u vymirakh sotsialnoho kapitalu. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky.* 2020. № 5. S. 266–271. DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-286-5-48>
4. Kalach H. M. [Evaluation of the components of the index of inclusive development of Ukraine]. *Otsinka skladovykh indeksu inklyuzyvnoho rozvytku Ukrainy / H. M. Kalach, R. Yu. Vynnyk // Ekonomichni visnyk. Seriya : Finansy, oblik, opodatkuvannia. - 2020. - Vyp. 6. - S. 77-87. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2020_6_9*
5. Makhortov Yu. O. Hurochkina V. V. [Strategic directions of inclusive development of Ukraine]. *Stratehichni napriamy inklyuzyvnoho rozvytku Ukrainy. Naukovo-praktychnyi zhurnal «Problemy innovatsiinoinvestytsiinoho rozvytku».* 2018. № 17. S. 35–44. URL: <https://nonproblem.net/wpcontent/uploads/2018/12/6.pdf>
6. Novikova O. F., Sydoruk O. H., Pankova O. V. [State and prospects of social security in Ukraine]. *Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukraini: ekspertni otsinky: monohrafiia // Lvivskiy rehionalnyi instytut derzhavnogo upravlinnia NADU. – 2018.*
7. Hnybidenko I. F., Kolot A. M., Novikova O. F. [Social security: theory and Ukrainian practice]. *Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka: monohrafiia. – 2006.*
8. Chai, C. L., Ueland, K., & Phiri, T. (2018). The use of human capital and limitations of social capital in advancing economic security among immigrant women living in Central Alberta, Canada. *Social Sciences*, 7(11). <https://doi.org/10.3390/socsci7110220>
9. Chemaitelly, H., Kanaan, C., Beydoun, H., Chaaya, M., Kanaan, M., & Sibai, A. M. (2013). The role of gender in the association of social capital, social support, and economic security with self-rated health among older adults in deprived communities in Beirut. *Quality of Life Research*, 22(6), 1371–1379. <https://doi.org/10.1007/s11136-012-0273-9>